Salt

Havið er í mær, er saltið í tarunum.

Havet. Blygrått, salt och vresigt. Eller solglittrande och bedrägligt vänligt. Ropar och lockar med löften om någon obestämd belöning i stil med en mäktig horisont, fantastiska färger, sagolikt ljus. Alla som någon gång varit där och *på allvar sett*, vet. Det är bara det att det mesta av havet faktiskt finns *under* den synliga ytan. Jag om någon borde ha förstått det.

Som så mycket annat har det jag strax ska berätta sin begynnelse i en förälskelse. En huvudlös och helt oväntad. En sådan, där man en dag yrvaket plötsligt kommer till insikt om att allt det man tidigare trott sig älska, inte längre har något riktigt värde. Så var det i alla fall för mig.

Låt mig bara först – för sammanhangets skull – backa något, till tiden strax före den egentliga berättelsens början. Till det som under mer än trettio år var mitt hem. Omgivningarna där jag då bodde betraktades allmänt som mycket vackra, så även av mig. Bara några få kilometer söder om min hemby reste sig en av Skånes inlands mest iögonfallande åsar, klädd i ljus och reslig bokskog. Den som någon gång har vandrat där i lövsprickningstid och upplevt skogen som en katedral av släta stammar med tak av skir grönska får kanske lite svårt att förstå vad det var som tog åt mig den där kvällen i januari, precis i början av pandemin.

Det är fånigt, jag vet. Men det började med något så banalt som ett filmklipp på Youtube. Plötsligt stod hon där, en ljushårig kvinna i trettioårsåldern. På en liten scen längst inne i en norsk fjord, hållandes i en platt trumma. Och så började hon sjunga på ett språk jag inte förstod, men som ändå kändes egendomligt bekant.

Här vill jag väldigt gärna understryka att jag inte drabbats av gubbsjuka, trots att jag i och för sig är en snart sextioårig… gubbe. Det som trollband mig med det där filmklippet var alltså *inte* den sjungande kvinnan i sig. Inte hennes ljusa hår under en blomsterkrans av midsommartyp, inte hennes i och för sig rena drag, inte hennes blommiga sommarklänning, inte ens hennes röst. Det som fångade mig och senare förvred huvudet på mig var *språket*. Så välbekant, men ändå inte.

Det var utan tvivel nordiskt, men absolut inte skandinaviskt. Det var inte heller läspande och kantigt som isländska, utan istället mjukt och runt och vänligt. Det behövdes inte särskilt mycket googlande för att lösa mysteriet, det är ju så det är nu för tiden när alla går omkring med världens alla uppslagsverk i fickan. Språket var färöiska, talat av blott 75000 människor. Kanske inte så underligt då att jag inte kunde identifiera det, tror jag att jag tänkte.

Jag vet inte riktigt hur jag ska förklara resten så att det blir begripligt för någon som inte drabbats av samma egendomliga förälskelse som jag. Men kontentan blev att jag under pandemivåren 2020 började lyssna på all möjlig musik från den lilla ögruppen mitt ute i Nordatlanten. Faktum är att jag dammsög Spotify på färöiska artister. Och i takt med att jag förstod mer och mer av språket, blev jag mer och mer fast i miljön det kom ifrån. Jag tillbringade en god del av min lediga tid med att åka runt på öarna med hjälp av Google Maps Street View. Längs smala och slingriga landsvägar med gräsbeklädda, trädlösa sluttningar på ena sidan och ändlöst hav på den andra. Mellan bergstoppar, till samhällen bestående av en liten klunga svarta hus med grästak helt ensamma nere i en vik. Genom enkelfiliga, kilometerlånga, trånga och knappt upplysta vägtunnlar under bergen. Hisnande vyer över en spikrak horisont utan synligt land på andra sidan. Hav. Berg. Klippor. Himmel. Så långt det gick att komma från min hembygds bokskogar.

Efter den inledande akuta fasen, där förälskelsen yttrade sig som ett plötsligt och ett för mig helt okaraktäristiskt språkintresse, övergick den sakta till en odefinierbar längtan. Kortfattat och oerhört förenklat kan man säga att jag började längta till *havet*. Inte till sol, bad och sandstränder. Utan till klippor och berg, till en horisont bortom ett grått och vresigt hav vid en kust som inte kammade en medhårs.

Sidfot:
Om någon finner detta dokument ofullbordat, vänligen se till att det skickas till min bror. Namn och adress enligt nedan.

Längtan gick att leva med. Jag lyssnade på musik, läste texter, tittade på nyhetsklipp. Jag var *där*, men ändå hemma. Problemet var bara att jag i förälskelsens kölvatten börjat tycka illa om min hembygd. Jag tyckte att skogen var ful. Åkrarna var fula. Utsikten från mitt hus var ful. Till och med människorna och byggnaderna i byn där jag bodde hade plötsligt blivit fula. Eller rättare: de hade tappat varje uns charm jag någonsin tillskrivit dem och blev gradvis fulare ju mer jag längtade till… havet.

Så här i efterhand är det lätt att inse att det inte fanns mer än en utväg, även om jag senare många gånger önskat att det skulle ha gjort det. Drygt två år efter mitt första möte med den som jag kommit att kalla ”den färöiska sångerskan” hade jag sålt huset jag bott i i mer än trettio år och köpt en liten – men dyr – bostadsrätt i det närmaste som gick att komma Färöarna i mitt närområde. Byns namn tänker jag inte avslöja, av hänsyn till alla som äger fastigheter eller säsongsöppna restauranger här. Men låt mig säga så här: byn där jag fann mitt nya hem ligger vid foten av en av Skånes mest spektakulära platser, med berg och kusthedar vid ett hav och en horisont där inget annat land är synligt på andra sidan. Om man tittar åt rätt håll, vill säga. Och en lustig omständighet till: drar man en linje i bergets nästan exakta längdriktning upptäcker man att det som av en händelse pekar rakt ut på en liten ögrupp i Nordatlanten, kallad Färöarna.

Att flytta var en befrielse, där och då. Jag hade länge känt mig kvävd av att befinna mig i inlandet där skogar, åkrar och risbuskar dominerade landskapet. Nu kunde jag och min hund vandra bara några meter från vattenbrynet över karg fäladsmark där snedväxta träd hukade i den så gott som ständiga blåsten. Hon, hunden, var av en liten ras som gjorde sig särskilt väl i den nya miljön, specialiserad på fårvallning över Shetländska vindpinade hagmarker alldeles invid havet. Ungefär som här, alltså. Och som om jag anat hur hon skulle se ut som vuxen, hade jag gett den pyttelilla valp jag hämtat hos uppfödaren några år tidigare det perfekta namnet Lillemor. De första veckorna hade hon rymts i mina handflator, några månader senare hade hon nått vuxenvikten fyra kilo. Passande namn, som sagt.

Tårarna som ofelbart alltid börjar rinna när jag tänker på henne och på det som hände, smakar salt. Som havet. Förlåt, jag tappar tråden.

Lillemor och jag ägnade denna första vår i vårt nya hem åt att promenera och lära känna trakterna. Vi var ute i alla väder, det spelade ingen roll om det blåste kuling ute över havet och regn piskade kusthedarna, eller om det var kavlugnt med milt solsken över byn som klättrade på bergets södra sida – vi tog minst tre långa turer per dag.

Dock upptäckte jag snart att det fanns en annan sida av havet, en som jag – i likhet med alla sommargäster och turister, antar jag – ärligt talat inte varit medveten om. Det är inget konstigt med det: den som bara åker till kusten för att sola och bada eller när vädret är fint får aldrig se havet som det egentligen är. Jag ska inte säga att det skrämde mig, men jag måste ändå erkänna att jag i början tyckte att det var lite olustigt med alla de svankadaver jag och Lillemor fann under flera av vårens promenader på kusthedarna. Inte bara döda svanar alltså, utan svårt lemlästade fåglar som gav intryck av att bokstavligen ha slitits i stycken för att därefter lämnas tillsynes orörda. Alltid nära vattenbrynet, kropparna aldrig slitna i färre än tre delar. Vilket sorts rovdjur som kunde vara skyldigt till denna slakt lyckades jag aldrig lista ut, men kanske handlade det bara om revirstrider mellan svanarna själva? Det fanns nämligen gott om dem, och det var den i särklass enklaste – och därmed troligaste – förklaringen.

Några dagar efter det som skulle visa sig bli den sista riktiga stormen för säsongen gjorde vi ännu en makaber upptäckt. Fäladen där jag och Lillemor brukade ta våra vanliga promenader påminde omväxlande om nordengelskt förblåst hedlandskap och trädlösa shetländska gräsmarker. Själva strandlinjen utgjordes mestadels av rundslipade stenar i större eller mindre format, på några ställen uppkastade till flera meter höga strandvallar av havet självt. Det var på en av dessa vallar som vi nästan råkade snubbla över ett… tja, vad ska jag kalla det? Ett strandfynd.

Drygt femtio meter från vattenbrynet låg ett skelett, med rester av hud, muskler och senor hängande från benen. Det var inte de vanliga lämningarna efter en säl eller en tumlare eller något i den stilen. Det här var betydligt större. Vilket framgick med all önskvärd tydlighet när Lillemor misstänksamt undersökte

Sidfot:
Om någon finner detta dokument ofullbordat, vänligen se till att det skickas till min bror. Namn och adress enligt nedan.

djurliket. Hon är visserligen liten, men inte chihuahua-liten. Monstret hon nu stod bredvid var enligt min bedömning åtminstone fem eller sex gånger längre än hon, alltså minst uppåt tre meter.

Kanske var det bara en före detta tonfisk, jag vet inte. Jag tyckte egentligen inte att det såg ut som en fisk, men i den här delen av havet fanns väl inte så mycket annat av den storleken, trodde jag. Så att…

På hemvägen blev jag dock lite orolig: jag borde kanske inte ha låtit Lillemor gå nära den strandade jättefisken trots allt? Hon betedde sig underligt. Det var som om någon kastat en smällare mot henne: hon kröp ihop och gjorde sig så liten och låg hon kunde, samtidigt som hon drog panikartat i kopplet i vad jag tolkade som ett rent flyktbeteende. Jag blev ganska irriterad och fräste åt henne att för fanken lägga av, men hon slutade inte förrän vi stod vid min ytterdörr. Och där gjorde hon nästa märkliga sak: istället för att som vanligt snällt vänta tills jag låst upp, började hon krafsa på dörren. Och när vi väl kommit in försvann hon snabbt som ögat in i vardagsrummet, där jag sedan fann henne darrande under soffan. Hon vägrade komma fram tills jag lockade med några små bitar rå falukorv, trots den eventuella risken att hon senare skulle kräkas på mattan.

Dagen efter var hon som vanligt igen, jag lyckades aldrig ta reda på vad det var som skrämt henne. Även om jag nu, just nu när jag skriver detta, nog tror mig veta vad det kan ha varit.

Nåväl: trots dessa där och då störande men oförargliga detaljer njöt vi av varje sekund under våra promenader medan våren långsamt övergick i försommar.

En sak som jag redan från början verkligen uppskattat var det ovanliga lugnet. Det var inte så att byn gav ett övergivet intryck, men den var ovanligt folktom. I slutet av maj gick det äntligen upp för mig varför: att det varit så lugnt i byn under mina första månader där berodde på att mer än hälften av fastigheterna utgjordes av sommarbostäder ägda av mer eller mindre välbeställda storstadsmänniskor. Plötsligt rullade den ena lyxbilen efter den andra in i byn och parkerade på uppfarter som stått tomma i månader.

Restaurangerna i hamnen öppnade ungefär samtidigt och fylldes snabbt av högljutt dinerande människor som förgäves verkade ha ansträngt sig för att se ”vanliga” ut. Men inget ont i det, tänkte jag medan jag och Lillemor satt och solade oss på bänken vid den gamla ruffen och i smyg - men roat – betraktade den illa dolda snobbigheten. Nå, det var väl bara bra för de lokala näringsidkarna antog jag, och det kan ju vara trevligt med lite liv och rörelse.

Det var det. Det vill säga, fram till midsommar. För det var då den verkliga anstormningen satte in. Plötsligt var de tidigare så fridfulla gatorna fulla inte bara av sommargästande husägare som verkade tycka sig äga hela platsen, utan även av turister som kom liksom i drivor. Samtliga flockades runt den lilla hamnen, som när jag och Lillemor flyttat till byn varit hemvist för på sin höjd några mindre utombordare samt en ensam fiskebåt. Nu var den full av vräkiga segelbåtar och motorkryssare, den ena större än den andra. Framåt juli körde vattenskotrar fram och tillbaka längs med berget, framförda av slätkammade unga män som lika gärna skulle ha kunnat höra hemma i Saint-Tropez eller Sandhamn. Kanske inte direkt av den charmiga typen, om man säger så. Under de långa, ljusa sommarkvällarna ekade fylleskrål från den tillfälliga karaokebaren med sin konstgjorda karibiska strand över hela byn, men vid det laget hade vi för länge sedan gett upp och satt inte längre nere i hamnen, jag och Lillemor. Istället gick vi hem eller höll oss på något avskilt ställe som turisterna ännu inte hittat. Under några särskilt vidriga dagar passade jag på att gå till kommunens huvudbibliotek och låna på mig all litteratur om bygdens historia jag kom över. Så för att sammanfatta: medan unga framtida arvtagare till en eller annan förmögenhet vaskade Dom Pérignon i hamnen under nätter som aldrig tycktes bli riktigt mörka, förkovrade jag och Lillemor oss med läsning på annan och lugnare plats.

Historierna som berättades om berget och byn var förvånansvärt många. Mycket handlade naturligtvis om det stora turistspektaklet runt sekelskiftet 1900, när hotellen växt upp som svampar ur jorden och för alltid förändrat det gamla fiskelägets karaktär. Annat återgav sägner ur den folkliga traditionen. Och här borde jag väl inflika att trakten, bortom allt turistkrafs, verkligen hade en mycket säregen historia, i synnerhet vad gällde farvattnen runt berget. Exakt hur många förlista skepp som låg sönderslagna och multnande på havsbottnen fanns det inga uppgifter om, men att de var från alla tidsepoker och ovanligt

Sidfot:

Om någon finner detta dokument ofullbordat, vänligen se till att det skickas till min bror. Namn och adress enligt nedan.

många var väl omvittnat, såväl i folktron som i historiska källor. Det fanns så vitt jag då kunde förstå inget mystiskt i detta – strömmarna runt berget var starka och klipporna förrädiska, i synnerhet när det var dåligt väder. Och det som under alla tider blivit konsekvensen av alla dessa fartygskatastrofer var att de dömda skeppens besättningsmän inte sällan följt med ner i djupet. Bara för att en tid senare flyta upp och spolas iland som otäcka vattenlik. Om det var strömmarna jag just nämnde eller något helt annat vet jag inte, men under seklernas gång hade förvånansvärt många drunknade sjömän flutit iland i samma djupa klippvik på bergets sydsida, vilket inte oväntat renderat den dåligt rykte. Även på moderna kartor fanns alltså namnet ”Gastalån” angivet vid den aktuella viken. ”Spökskrevan”, i ungefärlig översättning till rikssvenska.

En och annan historia om platsens särskilda farlighet fanns sålunda nedtecknad: den vanligast förekommande sade att den som passerade där efter mörkrets inbrott ofta kände sig både iakttagen och förföljd, som om någon kom gående tätt efter vederbörande på stigen sedan skrevan passerats. Det var förstås inte exakt samma sak, men värt att notera var också att nästan alla små fiskarsamhällen längs den här delen av kusten hade en sorts motsvarighet i form av en gata som i alla byar bar namnet ”Gastagudan”. Alltså den gata, eller ”guda”, döda sjömän sökte sig uppför om nätterna för att försöka ta sig till närmaste kyrkogård och vigd jord.

Själv log jag naturligtvis mest åt historierna. Jag hade passerat platsen på berget massor av gånger, och den var som vilken annan vik som helst. Smal och djup, med branta sidor och stenskravel i botten, övervuxen av sly och förblåsta buskar. Inte särskilt gästvänlig, trots att den låg i princip granne med en av traktens mest ikoniska och populära badplatser.

Gastalån i all ära, men en av bergets på riktigt mest spektakulära platser var dock fyren, belägen längst ut på udden just där klipporna störtade sig ner i havet. Jag hade besökt platsen redan på våren, och var det någonstans jag verkligen fick en känsla av att vara ute på öarna i Nordatlanten så var det där. Fast som sagt inte under sommarhalvåret, då även denna plats översvämmades av turister, inte sällan trippande fram i högklackat som gjorde sig ytterligt illa så fort man gick utanför den asfalterade stigen mellan parkeringen och fyrplatsen. De få gånger jag vågat mig dit under högsäsongen hade det alltid slutat med att jag gått hem skakande på huvudet åt aningslösheten. Och åt det uppenbara missnöjet i ansiktena hos dem som fått lera och ko- eller fårbajs på sina pumps.

Men inget pågår som bekant för evigt, inte ens just nämnda högsäsong. Till slut hade den äntligen ebbat ut och när september var på väg att övergå i oktober var ordningen nästan helt återställd, till och med på helgerna. Gatorna var - till min förvåning skall sägas - åter framkomliga och skrytbilarna borta. Förvåning, därför att dagarna fortfarande var långa och ljusa och minst lika vackra som den gångna sommarens. Fast visst, svalare och på något vis mer komplexa än högsommarens barnsligt inställsamma motsvarighet. Som ett fylligt årgångsvin i jämförelse med blandsaft, skulle man kunna säga, och det passade kanske inte alla.

I alla fall: Lillemor och jag gjorde nu vårt bästa för att ta igen allt vi missat under sommarmånaderna. Vi följde allt oftare vandringsleden som klättrade längs bergssidan över klippor och hällar, och vidare genom förblåsta beteshagar och lågväxt skog upp till fyren, där vi tittade ut över det vidsträckta havet en stund och sedan gick samma väg tillbaka. Rundan blev snart vår favoritpromenad, och det var efter att ha avverkat just en sådan som vi kom i samspråk med en äldre man på stranden vid en av byns två badplatser. Ett mindre oväder hade dragit förbi och vågorna slog fortfarande högt upp på klapperstensstranden, frambringande ett ljud av rullande stenar jag inte trodde mig ha hört någon annanstans. Det hade börjat skymma och himlen i väster var ett skådespel av söndertrasade moln mot en bakgrund som gick från orange och aprikos till djupblått. Luften var tydligt mättad av salt.

Jag har inte för avsikt att återge samtalet, trots att jag tydligt minns varje ord. Det är för svårt i ljuset av det som senare hände. Men låt mig bara konstatera att det snart urartade i en förvånansvärt häftig ordväxling, där gubben mer eller mindre förbjöd mig att vistas på vissa platser vid vissa tidpunkter. Vilket jag inte direkt uppskattade, eftersom han ju inte hade ett enda dugg med det att göra. Och även om jag inte betraktar mig som den allra smartaste människan i världen, är jag inte heller dum. Jag kunde faktiskt

Sidfot:

Om någon finner detta dokument ofullbordat, vänligen se till att det skickas till min bror. Namn och adress enligt nedan.

själv räkna ut att det var olämpligt att bege sig upp på berget i mörker, inte minst med tanke på hur lätt det skulle vara att trampa fel på oupplysta stigar som på många ställen löpte farligt nära höga branter.

Jag svor tyst för mig själv medan jag gick hemåt. Vilken jävla gubbe! Och under hela kvällen ringde hans sista, något egendomliga, uppmaning i mina öron: ”tänk i alla fall på hunden!”.

Jag måste verkligen bära havet inom mig, för det är salt i tårarna. *Er saltið í tarunum.*

Hösten fortskred med för årstiden ovanligt vackert och varierat väder. Framåt slutet av oktober hade jag kanske inte direkt sett mig mätt på spektakulära solnedgångar av en typ jag förr bara kunnat drömma om, men jag hade vant mig vid himlaspektaklet och noterade oftast bara i förbigående hur vackert det var.

Den första riktiga höststormen drog in i början av november och piskade upp så mycket salt i luften att mina fönsterrutor blev nästan omöjliga att se ut genom. Just den omständigheten fick räknas på minuskontot, men att kämpa sig fram över klapperstensstränderna med skum yrande runt öronen eller att klamra sig fast vid metallräcket på betongfundamentet till den nedre fyren medan vågorna kastade sig mot de sönderbrutna klipporna bara något tiotal meter bort, var definitivt på plussidan.

Det är något speciellt med havet just i brytningen mellan höst och vinter. Fukt och dimma som plötsligt och utan förvarning drar in skapar mycket snabbt en liksom trolsk stämning – inte alls som i min gamla hemby där likadant väder var en stilstudie i tristess och olustighet. För den som inte permanent bor vid kusten verkar det säkert mer eller mindre obegripligt, men tät dimma förändrar något fundamentalt i hela miljön. Det är inte bara det att sikten blir starkt begränsad eller nästan obefintlig, skiftet i stämning gör också något med hela naturen. Och med alla varelser som besjälar den.

Första gången jag anat ropen utifrån havet hade jag tvärstannat, osäker på vad det var jag egentligen hört. Det hade låtit som människoröster som kallade på någon, men utan att det gått att urskilja ett enda begripligt ord. Jag är vare sig vidskeplig eller på annat sätt lättskrämd, men om jag skulle sätta ord på det jag hörde så var det ”kusligt”. Varken mer eller mindre. Bara kusligt.

Förklaringen, när jag kort därpå fann den, var på sätt och vis en lättnad. Det jag hört var bara ljudet av sälar, vanliga längs hela kusten. Kanske gjorde dimman att de vågade sig närmare land. Eller så färdades ljudet av någon anledning lättare genom den fuktiga luften och kunde på så vis uppfattas över längre avstånd. Så vitt jag vet har sälar ingen plats i lokal folktro, det ska bara vara drunknade sjömän, gastar och slottsspöken som hemsöker trakten. Men i den färöiska är det något helt annat, vilket jag borde ha förstått redan då: jag hade ju alla svar mitt framför ögonen hela tiden, men utan att fatta ett enda dugg.

Katastrofen inträffade mitt i december, en söndag. Det hade varit strålande sol hela dagen, och var det fortfarande när jag någon gång under eftermiddagen bestämde mig för att ta vår favorittur upp till fyren. Det var kallt men inte minusgrader, och solreflexer i det för dagen stilla havet stack oss i ögonen. Jag säger oss, eftersom Lillemor naturligtvis också var med.

En god del av sträckan avverkade vi på rutin. Vid klippavsatsen som var för hög för att Lillemor själv skulle kunna ta sig upp, lyfte jag henne precis som jag brukade. Stigen slingrade sig fram över stenhällar och genom får- och kohagar, under förkrympta bestånd av vindpinade träd, lika vacker som vanligt. Ibland med förförande utsikt norrut över den stora havsvik som skiljde bergets halvö från den som utgjorde landskapets nordvästra utpost mot resten av Sverige, ibland mot väst och syd där grannlandet tonade bort i dis och där havet övergick till en knivskarp horisont som på något vis symboliserade evigheten för mig.

Klockan hade nog hunnit bli drygt tre på eftermiddagen när vi till slut stod uppe vid fyrplatsen och såg ut över havet och himlen. Jag hade med tanke på vädret förväntat mig de vanliga djupa nyanserna av rött och orange i sydväst, men ljuset hade plötsligt bleknat. Det låter säkert som något jag säger bara för att skapa dramatik, men den som någon gång har överraskats av dimma vid kusten vet hur oerhört snabbt det kan gå. Ena stunden är sikten fullständigt klar, och i nästa ögonblick rullar dimma in som en tjock rökridå. Och det var precis detta som nu hände: sjok av fukt från havet svepte in från sydväst. Jag och Lillemor stod på klipporna söder om fyren och såg det komma, och inom några få minuter var luften inte längre ren och klar utan tung av mikroskopiska vattendroppar. Jag såg upp mot lanterninen. Förr i tiden hade det funnits ständig bemanning på platsen, fyrmästare, fyrvaktare och fyrbetjänt som i god hierarkisk ordning sett till att ljuset aldrig skulle slockna under dygnets mörka timmar. Nu sköttes den saken av ett enkelt

Sidfot:

Om någon finner detta dokument ofullbordat, vänligen se till att det skickas till min bror. Namn och adress enligt nedan.

skymningsrelä: när det blev tillräckligt mörkt tändes fyren, helt utan mänsklig inblandning. Och när jag nu som sagt såg upp mot tornet insåg jag med ens att ljuset var tänt bakom de tre enorma, långsamt roterande linserna som skickade bleka men fullt synliga strålar ut mot den inte längre skönjbara horisonten.

Att se bergets tända fyr i dimma var en upplevelse i sig, det fanns många fotografier som vittnade om den saken. Vackert och dramatiskt, utan tvivel. Men att på plats se fyren tändas och genom detta enkla faktum snabbt dra slutsatsen att det skulle bli svårt att hinna tillbaka ner till byn innan mörkret sänkt sig helt över berget, var en helt annan sak. I synnerhet om man inte hade någon annan belysning till hands än en till knappt hälften laddad mobiltelefon. Jag drog i kopplet och hade inga problem att få Lillemor att fatta galoppen: vi skyndade nerför sluttningen och vidare ner mot stigen som försvann söderut mellan krumma och lågväxta tallar innan den så småningom delade sig och ledde antingen ner till havet, eller upp genom beteshagarna jag nämnde tidigare. En kvart senare stod vi på en av mina favoritplatser på berget och såg tillbaka ner mot fyren. Dimman hade tätnat ytterligare, men det gick fortfarande att urskilja ljusstrålarna som svepte över kullarna och vidare ut i intigheten. Det oroade mig inte ett dugg. Det gjorde däremot dunklet. Det var fullständigt uppenbart att det skulle vara helt mörkt inom en halvtimme, kanske ännu tidigare, om inte dimman lättade lika snabbt som den lagt sig över berget. Enkel matematik sade mig att det skulle innebära att promenadens sista tio eller femton minuter skulle företas i mörker. Och med tanke på hur terrängen såg ut den sista biten innan man var tillbaka i byn…

Jag föredrog att inte ta ut något elände i förskott. Men kunde ändå inte låta bli att tänka på den ojämna och bitvis smala stigen där det lätt gick att falla åtminstone fem, sex meter rakt ner på vassa stenar om man var oförsiktig, för att inte tala om de med liten hund svårforcerade klippavsatser där man var tvungen att hålla sig fast i uppspända rep för att inte stå på öronen och bryta nacken. Jag skyndade på stegen, samtidigt som jag noterade att jag varken mötte eller kom ikapp en enda människa. Det var som om jag och Lillemor var de enda levande varelserna på hela berget.

Färden över klippor och genom hagar förlöpte trots allt smärtfritt, medan dunklet snabbt sänkte sig. När vi efter en sålunda händelselös men hastig promenad till slut passerade Gastalån hade det hunnit bli i stort sett helt mörkt. Jag kunde visserligen fortfarande urskilja stigen framför mig, men det var bara nätt och jämnt. Skogen stod stum och mörk runt oss, och jag kände hur Lillemor oroligt drog i kopplet. Jag är inte säker, men jag tror att det var ungefär där och då som jag för första gången hörde ropen ute ifrån havet. Och stegen bakom oss.

Stigen bestod just här av packad jord, inte av klipphällar eller sten. Ändå skulle jag ha kunnat svära på att jag hörde något bakom oss. Det var inga tunga och tydliga steg som när man ibland hanns upp av någon annan vandrare eller terränglöpare, utan knappt urskiljbara, tassande steg. Men ändå fullt hörbara i stillheten som den täta dimman skapade. Jag borde väl ha vetat bättre än att skrämma upp mig själv med idiotiska spökhistorier, men jag erkänner gärna att jag nu blivit en aning skärrad. Och ropen från havet gjorde inte saken bättre, trots att jag mer än väl visste att de kom från helt vanliga sälar. Jag tog upp mobilen och lyste bakom oss på stigen för att verkligen övertyga mig om att det inte fanns någon där.

Vilket det naturligtvis inte gjorde. Åtminstone inte så långt det svaga ljuset nådde. Jag vände mig om och började försiktigt fortsätta framåt, men just då passade Lillemor på att demonstrera en av sina sämre sidor. Hon gjorde så ibland, och jag blev lika rädd och arg på henne varje gång. Helt utan förvarning gav hon upp en serie gälla och höga skall, rakt ut i mörkret, åt det håll vi just kommit ifrån. Jag svor högt och halade in henne med flexikopplet, samtidigt som jag försökte få tyst på henne. Men istället för att sluta gjorde hon plötsliga utfall på ett för henne helt otypiskt vis. Katter i allmänhet och hundar med hög svansföring kunde i och för sig trigga det beteendet, men några sådana borde inte finnas här, långt från byn, uppe på berget. Jag bestämde mig hur som helst för att bara försöka komma hem så fort och säkert som möjligt.

Men det var lättare sagt än gjort, för Lillemor vägrade gå åt samma håll som jag. Jag fick släpa henne med mig framåt på stigen, medan hon drog åt andra hållet och morrade och skällde på något jag själv inte kunde se. Till slut måste det hon tyckte sig se eller känna i mörkret bakom oss ha dragit sig tillbaka, för

Sidfot:

Om någon finner detta dokument ofullbordat, vänligen se till att det skickas till min bror. Namn och adress enligt nedan.

hon återgick till slut till att försiktigt och aningen tveksamt trippa fram precis i den främre utkanten av ljuscirkeln från min mobil.

Mörkret och dimman fortsatte dock att spela oss spratt. När vi nått fram till klippavsatsen där jag brukade behöva lyfta Lillemor var det som om det blev ännu mörkare och ännu fuktigare i luften. Och samtidigt som vi steg in i detta tätare dimbälte blev jag med ens varse hur ropen från sälarna liksom kommit närmare. Det lät nästan som om de nu uppehöll sig bara en liten bit från strandkanten och ropade till varandra på sitt säregna och nästan – men bara nästan – mänskliga sätt. Jag tog försiktigt upp Lillemor i famnen och grep samtidigt ett av de två rep som fungerade som hjälp när man skulle ta sig upp, i hopp om att de även på nervägen skulle ge lite extra stöd. Och det behövdes, för mörkret var verkligen kompakt. När jag nu tänker tillbaka på den här episoden inser jag tre självklara saker. För det första att jag borde ha kollat klockan lite bättre innan vi gav oss upp på berget: jag *vet* att det mörknar tidigt i december. Hur skulle jag inte ha kunnat veta det? För det andra, att det givetvis var en urusel idé att i mörker försöka ta sig ner för en brant stig med en hund i famnen, när man kunde ha gjort tvärtom: först själv gått ner, och sedan lyfta ner hunden när man väl stod på säker mark. Och, den sorgligaste saken, för det tredje. Jag borde ha tagit den där gubbens varningar på allvar.

Jag borde ha förstått att han bara ville väl. Jag borde ha förstått vad han menade när han sade att jag inte fick vara på berget sedan det mörknat. Och kommentaren som i efterhand hemsökt mig mest: ”tänk i alla fall på hunden”.

Dessvärre kan jag förmodligen inte återge hela det följande händelseförloppet exakt rätt, främst för att allt gick väldigt fort. Om jag alltså hade tappat fotfästet redan innan jag skrämdes av det skarpa och mycket karaktäristiska ljudet från en gren som knäcktes under någons fot alldeles bakom mig på stigen, eller om jag halkade på de slipprigt våta klipporna för att ljudet skrämde mig, vet jag alltså inte. Men det spelar förstås ingen större roll, eftersom resultatet blev det samma. Min högra fot gled plötsligt åt vänster, in under mig, och ögonblicket efter föll jag handlöst nerför avsatsen. Inte med huvudet före lyckligtvis, men det räckte mycket bra med att hårt drämma ena överarmen rakt in i en utskjutande kantig klippa och sedan landa så illa att jag slog luften ur lungorna. Dessutom tappade jag min mobil i fallet, den singlade genom luften och tog mark några meter längre ner med ett mycket olycksbådande ljud av krossat displayglas, samtidigt som den slocknade.

Alla dessa i och för sig rätt olyckliga omständigheter hade jag väl kunnat stå ut med, men värst av allt var att jag i fallet förlorade greppet om Lillemor. Jag har sett det hända på film: en man som åker hoverboard med en katt i famnen förlorar balansen och skickar kattstackaren sprattlande genom luften. Det ser väldigt roligt ut, men jag kan försäkra att det inte är ett dugg roligt i verkligheten. Trots höjden och den steniga marken tror jag inte att Lillemor slog sig särskilt mycket, antagligen hade hon tur och landade förhållandevis väl. Men fallet måste ha skrämt henne, för hon gav upp ett högt tjut och försvann ut i mörkret med flexikopplet släpande efter sig. Jag svor och försökte kippande efter luft ropa efter henne medan jag kämpade med att försöka ta mig upp, men det var givetvis lönlöst. En hund som flyr i panik kan vara nästan omöjlig att få kontakt med.

Jag kravlade mig svärande upp och ropade på nytt efter henne, men det enda svar jag fick kom från sälarna. Några meter längre fram öppnade sig klipporna i en oländig vik på min högra sida: jag såg den alltså inte men jag visste sedan tidigare att den fanns där. Och det var just som jag kom fram till den där platsen där stigen delar sig som jag hörde hur Lillemor gav upp ett isande, hjärtskärande skri, ungefär som om någon råkat trampa henne på tassen. Fast värre. Det kom inifrån viken. Jag kallade på nytt och försökte desperat hitta vägen som jag visste fanns där, men snavade igen på det ojämna underlaget och körde samtidigt ena handen rakt in i ett snår med vassa törnen. Kanske hade jag inte bara slagit i armen när jag föll utan även huvudet, för jag skulle ha kunnat svära på att jag i samma ögonblick hörde sälarna tala. Jag är säker på att de ropade uppmaningar till varandra, som om de vore nästan mänskliga. Och inte bara det: jag kunde höra hur något med tunga slafsande kroppar frustande och rosslande tog sig upp ur det svarta vattnet och kom krälande över klipporna mot min hund, och mot mig. Och jag kunde känna hur

de inte längre var sälar, utan … något annat. Väsen, varelser jag inte hade något namn för. Sekunderna senare hörde jag Lillemor yla högt och sedan abrupt tystna.

Jag skrek och svor medan jag försökte hitta nytt fotfäste i den i mörker så hopplöst ojämna stigen, men det gick inte. Jag kom ingenstans, jag trampade fel och vrickade fotlederna, skrapade anklarna mot stenar och rev mig blodig på vassa buskar. Hela tiden ropade jag förtvivlat efter Lillemor, och som för att svara mig gav hon upp ett sista tjut. Men den här gången var det ett litet, uppgivet läte som skar oläkliga, djupa sår i mitt hjärta. Därefter följde det förskräckliga ljudet av hur flera tunga kroppar bröt vattenytan och försvann ner i djupet. Och därefter – bara tystnad.

Jag stod som fastfrusen och lyssnade intensivt, med ögonen vitt uppspärrade utan att se så mycket som en enda liten ljusglimt. Vad var det som precis hade hänt? Jag gjorde nya fruktlösa försök att ta mig ner i klyftan, men det gick bara inte i den totala avsaknaden av ljus. Jag skrek efter Lillemor igen, och igen. Och igen. Jag skrek mig hes. Men hon kom inte, hon gav inget ljud ifrån sig, hon gnydde inte, hon ylade inte.

Tystnaden i skrevan var fullständig, och det var antagligen då jag lade märke till att även sälarna slutat skälla.

Vid det här laget grät jag, det erkänner jag gärna. Lillemor var, som alla riktiga hundägare förstår, inte bara ett husdjur utan mer en kär familjemedlem. Min enda, faktiskt. Att jag hulkande och snörvlande med tårar rinnande nerför kinderna nu trevade runt efter henne bland stenar och snår jag inte kunde se borde alltså inte vara särskilt förvånande. Kanske är det mer överraskande att jag faktiskt gav upp redan efter en dryg timme.

Efterspelet blev lika händelselöst som förfärligt. Jag lyckades ta mig hem utan att bryta något. Jag tvättade och plåstrade om såren från buskarna, inspekterade min arm som klarat sig med ett rejält blåmärke, och gick slutligen och lade mig. Men jag fick naturligtvis inte en blund den natten. Jag hörde Lillemor yla så fort jag slöt ögonen, jag kunde fortfarande känna hennes lilla kropp mot mitt bröst sekunderna innan jag först förlorat fotfästet, och sedan henne.

Tidigt på morgonen, jag tror att det var strax före halv fyra, måste jag ändå ha domnat bort i någon sorts halvslummer, för jag spratt plötsligt upp av vad jag trodde var ett ljud på ytterdörren. Jag kastade mig ur sängen och nästan sprang bort och öppnade, men när dörren svängde upp var det tomt. Jag gick till och med ut i det gamla hotellets, numera bostadsrättsföreningens, korridor och letade, men det fanns ingen där. Ingen. Vad det var jag hörde? En tass som krafsade på dörren. Som om en hund stod utanför och ville komma in. Bara det.

Följande morgon, redan i dagbräckningen, var jag tillbaka på stranden. Dimman hade lättat under natten, kanske lika fort som den kommit, och av sälar eller andra eventuella väsen fanns inte ett spår. Det hade börjat blåsa och den kusliga stillhet som rått kvällen före var utbytt mot normalt skånskt decemberväder. Havet var grått, himlen var gråare, bergets klippor kontrasterade i effektfullt svart.

Jag fann min krossade mobiltelefon ungefär där jag trott att jag skulle finna den. Den låg inkilad mellan två stenar till höger om stigen, rätt nära de taggiga buskarna jag rivit mig på. Skärmen var sorgligt sprucken, telefonen var död. Senare skulle det visa sig att den var bortom all räddning, jag fick aldrig igång den igen. Men strunt samma, världen är full av nya mobiltelefoner.

Inte utan bävan sökte jag igenom klippviken söder om stigen, till höger om man kom uppifrån fyren, medan jag förgäves försökte låta bli att tänka på lemlästade svanar och ilandspolade kadaver. Men hon var inte där. Det fanns inte ett enda spår efter henne, trots att jag visste att det var där hon måste ha försvunnit. Det var därifrån ljuden hade kommit. Ljuden jag inte ville höra mer, men som inte lämnade mig.

Ni vet hur det är: så länge det finns liv finns det hopp, enligt det gamla talesättet. Eller kanske mer passande i det här fallet: hoppet är det sista som överger en. Mig övergav det i samma sekund som min blick till slut föll på ett föremål så förfärligt bekant att jag först inte ville ta upp det.

Närmast vattenbrynet låg Lillemors flexikoppel. Komplett med läderhalsbandet i en av de minsta storlekarna som fanns att köpa. Någonstans inom mig hade jag fram till detta ögonblick ändå närt någon liten blek förhoppning om att mot allt förnuft hitta henne oskadd, fången i kopplet som fastnat mellan ett

Sidfot:

Om någon finner detta dokument ofullbordat, vänligen se till att det skickas till min bror. Namn och adress enligt nedan.

par stenar. I värsta fall en aning medtagen, men som sagt oskadd. Jag skulle ha tagit upp henne, omfamnat henne och kliat henne bakom öronen och på magen och sedan tagit hem henne och skämt bort henne med alla de godbitar jag visste att hon älskade: ost, skinka, tuggben. Jag skulle till och med ha gett henne leverpastej, även om jag var säker på att den skulle ha gjort henne mer eller mindre dålig i magen.

Men när jag stod där med hennes tomma koppel i handen den här genomgrå decemberdagen bara visste jag. Det fanns ingen som helst möjlighet att hon skulle ha kunnat ta sig ur det på egen hand. Det var omöjligt. Ergo: någon – eller något – hade tagit det av henne.

Jag ville inte tänka vidare på vad det kunde betyda. Efter att ha suttit på de iskalla klipporna och sett sjöhävningen tillta under halva förmiddagen bestämde jag mig till sist för att jag lika gärna kunde gå hem och lägga mig och försöka somna. Det gick inte.

Förvånar det er om jag berättar att jag från och med den där ödesdigra decemberdagen nästan varje natt vaknade av att det krafsade på min ytterdörr? Som om någon förtvivlat gärna ville komma in, men sedan alltid var borta när jag öppnade? Inte alltid vid exakt samma klockslag, men alltid mycket tidigt på morgonen. Alltid. Förvånar det er vidare om jag berättar att jag någon månad in på det nya året hörde sälar ropa ordlöst till varandra, alltid vid stiltje och självklart alltid i tät dimma, och att jag vid åtminstone ett par olika tillfällen under senvintern även tyckte mig höra Lillemors gälla, karaktäristiska småhundsskall utifrån havet?

I mars hade det, havet, mist det mesta av sin tidigare charm. Jag såg fortfarande solnedgångens makalösa nyanser. Jag såg också det speciella ljuset och himlen som speglade sig i vattnet, eller om det kanske var tvärtom. Men det var bara yta. Och jag visste att det under denna bedrägligt charmerande yta dolde sig något annat.

Det är väl ungefär här som det kan vara dags att återknyta till den som utlöste hela den här händelsekedjan, tänker jag. ”Den färöiska sångerskan”, som jag tror att jag kallade henne i början av den här berättelsen. Ett enda filmklipp på Youtube och därefter huvudlös förälskelse, för att koka ner alltsammans till sin mest grundläggande beståndsdel. Det är bara det, vilket jag underlåtit att nämna tidigare, att saken egentligen inte alls inskränkte sig till en enda låt med vidhängande text. Det fanns givetvis mer.

Språket har jag redan nämnt. Det var som sagt ganska likt andra nordiska språk, men ändå tillräckligt främmande för att ordens betydelse skulle balansera precis på den oskarpa kanten mellan det förstådda och det obegripliga. Detta, i kombination med att det talades av så få människor att inte ens Google brytt sig om att inkludera det i sin översättningstjänst, gjorde att den fulla betydelsen av texternas sanna innehåll inte stod fullt klara för mig förrän nu när det var för sent. Låt mig ge er ett par korta men belysande exempel:

För det första: *trøllabundin*, som den färöiska sångerskan sjungit och trummat fram i den där videon där allt börjat, betydde inte alls detsamma som svenskans lite urvattnade *trollbunden*, utan snarare bergtagen i dess mest ursprungliga form. Alltså att låta sig bländas av något vackert utan att förstå att det under den vackra ytan finns något som på allvar vill en ont. Det var där det började, jag vill gärna påminna er om det.

För det andra: en förbluffande stor andel av hennes övriga låtar handlade om havet. Eller kanske snarare: om väsen som i landets folktro sades finnas ute i djupet. Och bland dessa allra vanligast förekommande: människor som tagit livet av sig genom att dränka sig. I öarnas folktro förvandlades sådana självmördare efter döden alltid till – sälfolk. Olyckliga och plågade själar, vattenlik omöjliga att skilja från helt vanliga sälar. Och det var inte bara där, förresten. Samma legend fanns spridd hos alla folk som bodde vid Nordatlantiska kuster. På Island, i Norge, på Färöarna, på Irland, i Skottland (särskilt på Hebriderna, Orkney- och Shetlandsöarna). Sägnen fanns precis överallt där kuster gränsande till norra Atlanten eller Nordsjön. Med små variationer, förvisso. Men alltid med exakt samma grundtema: självmördare spanns efter döden in i en magisk sälhamn och fick på så vis nytt liv. Varpå de enligt samma sägner tog sig upp på stränderna vid vissa bestämda tidpunkter på året för att ”dansa”, som det hette i sagorna. Vad eufemismen ”dansa” egentligen betydde ville jag helst inte tänka på, men det var inte utan att

Sidfot:
Om någon finner detta dokument ofullbordat, vänligen se till att det skickas till min bror. Namn och adress enligt nedan.

jag anade ett samband mellan dessa halvkvädna visor och mina egna upplevelser på berget vid Lillemors försvinnande.

Visst. Norra Öresund och södra Kattegatt var självklart inte samma sak som Nordsjön eller Nordatlanten. Men var gick egentligen gränsen? Och hängde inte allt egentligen samman, oavsett vilka namn havsdjupen gick under i den mänskliga föreställningsvärlden?

Sommaren gick med sedvanlig turistanstormning. Jag försökte att inte bry mig om det mer än nödvändigt, jag tillbringade det mesta av högsäsongen inlåst i min lägenhet med fördragna gardiner för att slippa såväl det skarpa solljuset som åsynen av sommargästerna, lusläsande färöiska texter som jag översatte så gott jag kunde med de enkla medel jag hade till hands. Och därefter jämförande dem med traktens och bergets egna legender, för att finna någon sorts minsta gemensam nämnare.

Det dröjde ända till oktober innan jag äntligen kom till insikt. Jag minns det mycket väl: det var en stålgrå dag där havet visade sitt kanske mest sanna ansikte. Det var alltså inte fråga om solglitter och vänliga småvågor, utan snarare om den sida turisterna aldrig fick se: barskt, grovt och inte ett dugg välkomnande. Så som havet bara kan vara mot dem som bor i dess närhet året om.

Just denna dag satt jag vid mitt köksfönster med utsikt mot nordväst, mot Kattegatt, med en kopp allt kallare kaffe på bordet och lät tankarna flyga lite som de ville. Exakt vad det var som fick mig att göra kopplingen vet jag inte, men kanske var det en tunn hinna av salt på fönstret som växlade in mig på ett nytt och hittills outforskat spår. Utifrån framstår jag säkert som rätt trög som inte såg den uppenbara kopplingen tidigare, men ni får gärna försöka komma ihåg att allt jag berättar skedde under lång tid, utspätt med vardagens alla trivialiteter. Och ni är säkert inte dummare än att ni förstår att denna redogörelse är att betrakta ungefär som en sås som fått koka länge på spisen: reducerad ner till det nästan osmakliga, med varenda liten oväsentlighet avdunstad.

Men salt, alltså. Jag *hade* tänkt på det tidigare, inte minst under de förfärliga dagarna precis efter Lillemors försvinnande. Jag hade gråtit, självklart, eftersom jag älskat min lilla kompis. Och tårarna hade smakat salt. Som havet.

Saltet täckte varenda centimeter av byn. Inte bara av byn, förresten. Varenda millimeter av kusten var salt. Alla som bodde här visste det, och precis som jag var det bara något alla andra permanentboende accepterade utan minsta eftertanke eller ifrågasättande. Man anpassar sig nämligen bara, till exempel genom att tvätta bilen lite oftare, eller genom att byta ut all vanlig rostande plåt man har på huset mot zink. Fönsterfoder, hängrännor, vindskivor. Det bara är så: om ni någonsin besöker ett kustsamhälle ska ni titta noga på husen närmast havet och färgen på metalldetaljerna och sedan jämföra dem med husen som finns någon mil inåt land. Saltet finns överallt, hela tiden.

Men alltså: det var när jag, för vilken gång i ordningen vet jag inte, på nytt läste texten till en av låtarna med den färöiska sångerskan som min blick råkade falla på en rad som fick mig att haja till.

”Havið er í mær, er saltið í tarunum” sjöng hon: havet är i mig, det är salt i tårarna. Och trots min halvdåliga översättning visste jag exakt vad hon menade, både med detta och med fortsättningen. Den som bor nära det som finns därute blir alltid en del av det, förr eller senare, oavsett om man vill det eller inte. Och ja, till slut såg jag det: texten handlade om – sälfolk.

Jag tror att det var vid denna plötsliga insikt som jag till slut bestämde mig. Jag visste mer än väl att jag aldrig skulle kunna få tillbaka min hund, tro inget annat. Men om hon tagits av ”havsväsen”, så visst borde det väl då vara möjligt att själv konfrontera dessa varelser? Om inget annat för att utkräva någon sorts hämnd? Eller, om allt misslyckades, själv försvinna ut i den djupa oändligheten?

Oktober var som sagt grå, men inte vid något tillfälle drog dimma in över kusten. Inte under november heller, om man bortsåg från lite sporadiskt grådis som inte på långa vägar lockade varelserna jag sökte närmare land. Jag väntade. Och väntade. Tills idag.

Dagens datum är den 14 december, Sixten och Sten har namnsdag, om det spelar någon roll.

SMHI säger att det är mulet, DMI (som oftast har mer pricksäkra prognoser i den här delen av landet) säger ungefär detsamma. Mulet, och som högst 5 grader varmt. Men båda har fel, åtminstone beträffande

Sidfot:

Om någon finner detta dokument ofullbordat, vänligen se till att det skickas till min bror. Namn och adress enligt nedan.

visibiliteten. Det är dimmigt. Rejält dimmigt längs hela kusten. Och särskilt närmast berget. Lika dimmigt som den där dagen då… ja, ni vet.

Perfekta förhållanden. Min avsikt är att ge mig upp på berget och ner i malen tidigast 17:00. Då bör det ha hunnit mörkna tillräckligt, halvannan timme efter att solen försvunnit ner i havet i väster. Jag tror att jag har allt det mest nödvändiga med mig: sittunderlägg, filt, ficklampa. Kniv.

Viktiga punkter att komplettera när jag kommer tillbaka hem ikväll:

1. Dagens anteckningar, renskrivning.
2. Detaljerade iakttagelser vid Diamantklipporna, anteckningar.
3. Utfall, eventuell konfrontation.

Sidfot:
Om någon finner detta dokument ofullbordat, vänligen se till att det skickas till min bror. Namn och adress enligt nedan.